

PROLOOG

‘Nu hoeven we alleen nog maar af te wachten.’

‘Ja, dat zeggen ze.’

‘Wat denk *jij* dan? Zou het waar zijn wat ze beweren? Dat hij, nu hij in coma is, niet meer kan voelen en denken? Dat hij eigenlijk al is vertrokken?’

‘Ach lieve meid, wat ik allemaal met dokters heb meege maakt. Als de tumoren uit je oren hangen, denken ze nog dat je blaasontsteking hebt. Het zou mij niet verbazen als in dat hoofd, waarin volgens hen niets meer gebeurt, grote activiteit heerst. Dat hij als een razende aan het schrijven is.’

‘Je meent het. Waarover? Over zijn – zijn leven?’

‘Dat wist je bij hem nooit. Je wist nooit wanneer hij iets verzon en wanneer niet. Over zijn werkelijke belevenissen is hij altijd heel gesloten geweest, zelfs tegen mij.’

Neem nou zijn eerste roman, *De man en het kanaal*. Volgens die ene criticus – hoe heet hij ook alweer? – die man met die kop als een opgeblazen stuk zeep – volgens hem heeft hij dat boek later nooit meer geëvenaard. Toen ik hem leerde kennen, woonde hij in een flatje, een klein, armoedig flatje...’

‘Wéét ik. Heb je al duizend keer verteld.’

‘...Niet ver van dat flatje was een kanaal. Maar wat denk je dat hij zei toen ik hem vroeg of dat kanaal voor hemzelf ook zo’n obsessie was geweest? Hij zei, op dat zeikerige toontje...’

‘Daar werd ik soms niet goed van, van dat toontje.’

‘...Dat hij er “weleens wat gewandeld had”. Weleens wat gewandeld, moet je je voorstellen.’

‘Vré-sé-lijk.’

‘Waar we volgens mij wel zeker van kunnen zijn is, als hij

nu nog aan het schrijven is, dat het nog altijd over hetzelfde gaat.'

'Nog steeds...?'

IN HET HOOFD VAN DE STERVENDE SCHRIJVER

Te klein voor de wereld
bekroont zich met leegte
alom, die geroemd wordt:
grenzeloos is de geest.

Wie meent te bevatten
wat hij in de sterren leest
vergeet dat in die ogen
hij er nooit is geweest.

Anneke Brassinga, 'Klein gebrek'

OVER HOE VROUWEN ERVOOR ZORGEN DAT IK IK
BEN. OVER EEN MOOIE GOAL EN DE VIJF VINGERS
VAN EEN HAND

Vrouwen! Zij hebben natuurlijk nog nooit in coma gelegen, hebben er geen idee van hoe dat is, denken dat ik geen woord versta van wat ze zeggen.

Ik versta alles!

Nu ik erover nadenk: de ene coma is waarschijnlijk de andere niet. Je zult wel zwarte en witte coma's hebben. (Is het meervoud van coma coma's? – ik kan het niet opzoeken.) Mogelijk ook zwart-witte coma's. Hoe het ook zij, ik ben bij bewustzijn en alert. In sommige opzichten lijk ik zelfs in een toestand van hyperbewustzijn te verkeren. Ik kan alleen geen enkel levensteken geven.

Maar schrijven ho maar! Ik was juist zo blij dat ik ervan verlost was. Zal ik eens verklappen wat ik deed? Ik was een mooie goal aan het herhalen. Dat gaat zo: je zoekt een beroemde goal op in je herinnering, bijvoorbeeld die van Maradona tegen Engeland waarbij hij vanaf de Argentijnse helft tegenstanders passeert tot hij de bal in het net schuift, en die herhaal je dan, heel langzaam. Krijg je een heerlijk gevoel van in je kop, net of je hersens mooie muziek maken. Nee, nog gekker – alsof je hersens veranderen in muziek. En de tijd vliegt! Eén passeerbeweging kan een kwartier opslokken.

Ik ben de man voor wie zij me houden niet, ik ben die schrijver niet! En toch: toch heb ik nu het gevoel dat ik hem moet zijn – weer moet zijn. Dat ik die vrouwen niet teleur mag stellen. Omdat ze anders verdrietig worden. Omdat ze anders gaan snotteren. Woe-hoe-woe-woe-hoe-woe gaan

doen. Er is niets waar ik zo bang voor ben als voor verdriete vrouwen. Als ik de tijd krijg, zult u er nog wel achter komen waarom. (Tegen wie denk ik eigenlijk dat ik het heb? Mijn God, het is al zo ver, ik begin *hem* alweer te worden. Ik zie mijn gedachten alweer in druk voor me.)

Een vrouw bracht me ter wereld. Vrouwen creëerden mijn schrijverschap. Mijn persoonlijkheid. En mijn as – straks? Vrouwen zullen bedisselen wat ermee moet gebeuren.

Maar goed: stel eens dat ik het doe, *wat* doe ik dan? In mijn omstandigheden lijkt het niet verstandig om aan een trilo – soms ben ik opeens een woord kwijt – een trilodines te beginnen. Laat ik eens even goed in mijn hoofd kijken. (Gek hè, zo begint het. Je kijkt in je hoofd, ik heb er zelf geen flauw idee van hoe je dat doet, en dan komt er iets. Het is me zelden overkomen dat mijn hoofd me in dat opzicht teleurstelde. Verder kan het overigens niet veel, mijn hoofd.)

Ik zie, ik zie. Ik zie verhalen. Vijf verhalen als de vijf vingers van één hand. Een hand die iets gaat pakken.

Wat die hand gaat pakken, mogen we niet weten, u en ik. (Zoals elke schrijver belazer ik u, denkbeeldige lezer. Ik weet heel goed wat die hand wil pakken, en tegelijk – dit klinkt krankzinnig, maar toch is het zo – tegelijk weet ik het niet. De linkerhand weet niet, nou, die kunt u zelf wel afmaken.)

Genoeg! Hier komt mijn eerste verhaal.

EERSTE VERHAAL:

JOHN

1.

Ze lagen op een plat dak in een warm mengsel van stof en zand, enigszins beschut tegen de vijandige wapens door de hoge dakrand. Maar weerloos tegen het felle zonlicht, dat van alle kanten op hen neer leek te slaan, alsof ze werden beschenen door drie, vier zonnen tegelijk. John vroeg zich af of er planeten bestonden die inderdaad door zo veel zonnen werden beschenen. Nee, de zwaartekracht zou de zonnen laten versmelten tot één hongerige supernova, die vervolgens de planeet, met al zijn bewoners, naar zich toe zou zuigen en inslikken als een vliegje. Meer manen, ja, dat was mogelijk. Maar zo veel zonnen niet.

‘Sigaret?’ Op het moment dat John de vraag hoorde, wist hij dat Will hem een ogenblik geleden al hetzelfde had gevraagd. De warmte en het licht hadden de vraag uitgewist, nu was hij er weer.

‘Ja – dank je.’

Will strekte het pakje naar hem uit, en probeerde erbij te lachen, maar de lach lukte niet. Sinds hij aan de oorlog deelnam, leek Will op een slecht acteur zodra hij probeerde te lachen. John draaide zich op zijn rug toen hij inhaleerde en gaf zich over aan het genot – hetzelfde plezier dat een zonnebader ondergaat als hij zich, op vakantie, op het strand heeft uitgestrekt. Iemand anders zou zich hebben verbaasd over het

contrast, John niet. Anders dan bij de meeste soldaten was de manier waarop hij het leven onderging niet door de oorlog gewijzigd. Dat leven zelf natuurlijk wel, maar hij zag de oorlog als een van de veranderingen die zich om de zoveel jaar voordeden. Zoals je van een baby in een kleuter veranderde, was je op een dag soldaat in plaats van student – en dan werd je de oorlog in gestuurd.

Hij wentelde zich terug op zijn buik, drukte de sigaret uit en duwde zijn lichaam omhoog zodat hij over de dakrand kon gluren. De stad strekte zich naar alle kanten, zo ver als zijn blik reikte. Veel huizen waren als Arabische huizen in een film: oogverblindend witte muren en kleine, donkere, diepliggende ramen. Maar er waren ook hele wijken in een andere, lelijker bouwstijl, die zich als schimmel door de stad had verspreid: de muren grauwgrijs, of ze met modder waren besmeurd, de daken nog donkerder, bijna zwart. Hier en daar stak de uivormige koepel van een moskee er bovenuit, of een tengere minaret, bleekwit alsof zo getoond werd hoe de God die daarbinnen werd aanbeden was geschrokken van de oorlog. Of fonkelend blauwgroen als zwembadwater. De meeste huizen waren laag, maar in de verte, dicht bij het centrum, rezen hoge gebouwen op, sommige nog helemaal intact, de ramen blikkerend in het zonlicht, andere zwart uitgeslagen. Boven de wijken in het westen hing een grote rookwolk, nauwelijks bewegend, lusteloos door de warmte.

‘Nice view huh...?’ zei Ike, de soldaat die links van John lag. ‘We’re on holiday, men. We should be grateful.’

Zoals altijd was er een moment vol spanning en vol wilde, schokkerige beweging, waarop je de knallen nog maar half hoorde, ook nog geen kogels zag inslaan, of hoogstens één onschuldig zandfonteinje een paar meter verderop dat eer-

der deel uit leek te maken van een kinderspelletje, en waarop je toch wist dat er geschoten werd. John dook in elkaar, maakte zich zo klein mogelijk. Zo was het ook geweest toen hij jaren geleden verstoppertje speelde in het struikgewas rond zijn ouderlijk huis: alsof je opeens intenser leefde. De kogels sloegen als hagel tegen de dakrand boven zijn hoofd. Maar ik zie de geelbruine zandkorrels in dat groefje op tien centimeter van mijn gezicht. En ik zie dat spinnetje niet veel groter dan een speldenknop dat zich erdoorheen worstelt, zijn ijle pootjes hoog optillend, helemaal opgaand in zijn zelf-opgelegde taak. Dus ik ben niet dood. Het schieten hield op en de stilte die volgde leek zich elke seconde verder uit te breiden. Toen hoorde John Will bewegen; ook hijzelf ontspande zich en nam een wat gemakkelijker houding aan. Ike bleek niet snel genoeg te hebben gebukt. Zijn linkeroog tuurde nog met een starre, geconcentreerde blik over de dakrand, maar zijn rechteroog was veranderd in een taps toelopend, bloederig gat. Ook op zijn hals, vlak onder het haar, was bloed, glimmend in het zonlicht, zich vertakkend in smalle baantjes, bewegend met een insectachtige bedrijvigheid. Angstig, maar onwillekeurig ook gefascineerd, keek John ernaar, tot hij plotseling werd vastgegrepen en door elkaar geschud. Het was Will, die hem met een opgejaagde blik in de ogen aankeek. ‘Zie je dat?’ herhaalde hij telkens. ‘Zie je dat?’

John zei dat hij het zag.

Hij nam nu al langer dan een jaar deel aan de oorlog. Als hij zijn best deed zo precies mogelijk vast te stellen hoe lang hij ‘soldaat in oorlog’ was, dacht hij: één jaar, drie maanden (maar waren het er inderdaad drie?) en – ongeveer twee weken. Vaak kreeg hij dan het gevoel dat hij zich vergiste, dat

hij in werkelijkheid bijvoorbeeld, zoals sommige soldaten, al drie jaar vocht. Er waren er die beweerden dat ze vijf jaar aan één stuk tegen de Arabieren hadden geknokt. En de oorlog zelf duurde al veel langer. Het hing er ook van af wanneer je hem liet beginnen, een kwestie waarin je een zekere vrijheid genoot. Er waren er die het begin zo ver achteruitschoven tot ze de aanslag op de Twin Towers hadden bereikt, anderen waren van mening dat je pas moest gaan tellen bij de veel minder primitieve, veel verwoestender aanslagen die erop waren gevolgd.

Inmiddels leek de oorlog deel uit te maken van de menselijke conditie: vrachtschepen brachten goederen van het ene continent naar het andere, in hetzelfde lome ritme waarin ze dat voor de oorlog hadden gedaan, waarbij ze het Suezkanaal vermeden; de aandelenhandel had zich gedeeltelijk hersteld; elk voorjaar toonden de Parijse couturiers hun nieuwste creaties; de meeste auto's reden nu op waterstof; een Nederlandse club had voor de tweede achtereenvolgende keer de Champions League gewonnen – en intussen was er die oorlog, onaangenaam, maar zo verbonden met het dagelijks bestaan dat men door een lichte paniek zou zijn bevangen als hij opeens was opgehouden.

De gedachte dat het om een natuurverschijnsel ging, werd nog verleidelijker als je de oorlog van nabij meemaakte. Zo leken alle, op het eerste gezicht spectaculaire ontwikkelingen, de troepenbewegingen en de vorderingen waarover in de legercommuniqués en de nieuwsbulletins opgewonden werd gedaan, een relatieve bewegingloosheid, een dieper liggende inertie te verbergen – de oorlog koesterde zich als een goed doorvoede krokodil in de zon en was niet van zins zich te verplaatsen of iets aan zijn houding te veranderen. De grote ste-

den, die als fata morgana's midden in de woestijn opdoemden, werden aangevallen en na weken van grimmige gevechten 'onder controle gebracht'. De soldaten die bij zo'n operatie waren betrokken, kregen een complimentje en moesten luisteren naar een toespraak van een generaal die elk woord in de houding liet staan in zijn wijd geopende mond. Of van een overgevlagen minister die er niet in slaagde om te verbergen dat hij zo snel mogelijk terug naar huis wilde. Maar altijd laaide het verzet in zo'n 'onder controle gebrachte' stad na verloop van tijd weer op. Na een paar weken of maanden moest de stad opnieuw 'onder controle' worden gebracht en tijdens de daaropvolgende schermutselingen merkte je aan niets dat de tegenstander door de eerdere strijd was verzwakt: hij had evenveel (of méér!) soldaten tot zijn beschikking, zijn wapens waren minstens van dezelfde kwaliteit, kortom, alles herhaalde zich, of was zelfs erger dan de vorige keer. De oorlog leek veel op zo'n nachtmerrie waarin je de strijd aanbindt met een tegenstander die van elke klap onmiddellijk herstelt, wiens wonden zich binnen een paar seconden sluiten en die direct nadat je zijn tanden uit zijn mond hebt geslagen alweer op je af stormt, lachend met een mond vol fonkelende, hagelwitte tanden. De indruk dat elk gevecht een luchtspiegeling of een droom was, werd nog versterkt doordat het dagelijkse leven gewoon door scheen te gaan. Midden in de strijd was John eens een hoek omgeslagen om tot de ontdekking te komen dat hij zich plotseling op een drukbezochte markt bevond: er werd gekocht en verkocht, luidkeels geschreeuwd en afgedongen, manden vol tomaten en aubergines glommen in het zonlicht, gesluierde vrouwen lieten hun elegante vingers langs veelkleurige stoffen glijden, hij rook parfum en scherpe specerijen, hij hoorde het sissen van ge-

braden vlees in olie – en iedereen gedroeg zich alsof hij onzichtbaar was, alsof hij helemaal niet bestond.

Op het plein niet ver van het huis waarop, ongeveer een uur geleden, nadat hij zijn bewondering voor het uitzicht had uitgesproken, de soldaat Ike was gestorven, heerste nu een nerveuze bedrijvigheid, die associaties opriep met de voorbereiding van een kermis of een ander evenement. Officieren liepen parmantig heen en weer, schreeuwden bevelen, die ze kracht bijzetten met geagiteerde, dwingende armgebaren. Een soort gepantserde vrachtauto reed het plein op, bleef roerloos staan alsof de chauffeur de weg kwijt was, en toen sprongen er plotseling soldaten uit, wel twintig, die binnen enkele ogenblikken tussen de huizen waren verdwenen. Andere soldaten liepen schijnbaar doelloos rond, of zaten lachend en pratend in het zand. Weer anderen bewaakten gevangengenomen guerrillastrijders, of kwamen met hen het plein op lopen. Een soldaat schoot een Arabier dood, daarna nog een en ging vervolgens zitten om op zijn gemak een slok uit zijn veldfles te nemen. Boven het plein vlogen helikopters, zich soms verplaatsend, dan weer bewegingloos op hun razendsnel draaiende wieken na, in de lucht hangend als reusachtige insecten. Een van de huizen rond het plein stond in brand, een ander was opgeblazen: het zwartgeblakerde puin leek op het stompje van een rotte kies.

Toen er versterking was gekomen, had John bevel gekregen om te helpen met ‘het uitkammen van de hele wijk’. Met zes anderen had hij zich, zo goed en zo kwaad als het ging dekking zoekend, tussen de huizen begeven. Een van hen werd al gauw doodgeschoten, hij raakte de anderen (onder wie Will) kwijt, en was alleen verder gegaan. Zijn wapen

schietklaar voor zich uit priemend, zoals een blinde een stok voor zich uit steekt, liep hij traag door een steeg die hoogstens twee meter breed was. Aan de schaduw kon je zien dat hij nooit plaats hoefde te maken voor de volle zon. Het stonk naar urine. Hij moest zich langs grote kisten wringen die eruitzagen alsof ze er al jaren stonden, het hout was hier en daar vermolmd, gemakkelijk te breken. Hier alleen binnendringen was nog opwindender dan met anderen. Opeens werd hij beschoten, maar het geluid van de knallen klonk gedempt, ver weg, en leek niets met hem te maken te hebben. Een paar kogels ploften in de daklijst een eindje boven zijn hoofd: een zacht, bedeesd geluid, alsof er beleefd op een deur werd geklopt. Hij ging een huis binnen, op de vloer zat een klein meisje te spelen met een barbiepop, verder was er niemand. Het kind schrok niet, maar kwam naar hem toe, met hobbende kinderpasjes, om haar pop te laten zien. ‘Mooi,’ zei hij. ‘Beautiful, but I have to go now.’

In een volgende kamer, een sober ingericht slaapvertrek, stond een raam open, een gordijn bewoog in de tocht. Hij stapte door het raam in een andere steeg. Toen hij verder liep had hij het gevoel dat je krijgt als, nadat je uren door een bos hebt gelopen, de bosrand nadert: hoewel er vrijwel niets verandert, weet je dat het open land vlakbij is – en even later stond hij op het plein.

Het felle licht deed pijn aan zijn ogen. Zijn zintuigen wilden zich in het begin niet openstellen voor de ruimte en het lawaai, maar toen voelde hij hoe hij erin werd opgenomen. Het was of hij plotseling deelnam aan een sportwedstrijd, of aan een toneeluitvoering, aan een meeslepende gebeurtenis waaraan je jezelf ondergeschikt moest maken, en hetzelfde genot dat je bij een dergelijke gebeurtenis ondergaat, de ge-

waarwording dat je leven zich naar alle kanten opent en wordt opgetild naar een hoger plan, maakte zich van hem meester. Met doelbewuste passen liep hij verder het plein op, hoewel hij geen flauw benul had waar hij naartoe ging. Een soldaat botste tegen hem op, hun schouders schampten tegen elkaar. Een andere soldaat greep hem vast, bracht zijn bezwete, met zwarte vegen besmeurde gezicht vlak bij het zijne en schreeuwde: ‘We hebben ze te pakken man! Deze keer hebben we ze goed te pakken!’ Een officier hield hem staande en zei dat hij de naam van zijn onderdeel moest noemen, wat hij deed. ‘Maak je klaar om naar sector vier te gaan!’ blafte de officier. ‘We rukken op naar sector vier! We zullen ze hun eigen kloten laten opvreten!’

‘Komt voor elkaar sergeant!’ brulde John – al wist hij niet waar sector vier zich bevond of wat hij daar moest doen, behalve terugschieten als er op hem werd geschoten. Hierna volgden nog enkele gebeurtenissen, waarvan hij zich een uur later al bijna niets kon herinneren; alleen drukke, wervelende beweging, kleuren die als het ware in zijn gezichtsveld sprongen en het volgende ogenblik alweer waren verdwenen, nog meer geschreeuw – en toen zag hij Will.

Will liep zijn richting uit, in zijn ene hand zijn wapen, met zijn andere hand een Arabier met zich meesleurend, zoals een volwassene een onwillig kind meetrekt – nee, zag John, nu hij beter keek: geen Arabier, een *Arabische*, een vrouw.

‘Kijk eens wat ik gevangen heb!’ schreeuwde Will. Zijn stem had een gemaakt-vrolijke klank, zijn gezicht was verwrongen alsof hij gekweld werd door hevig verdriet. Voor wie zijn woorden waren bedoeld was niet duidelijk: het ene moment leek hij zich bewust van Johns aanwezigheid, het volgende veranderde hij van richting en scheen hij tegen iemand an-

ders te brullen. ‘Een grappenmaakster! Wou ons een hoop plezier bezorgen! Iemand van de feestcommissie!’

Hij trok de vrouw tegen zich aan, schreeuwde zijn woorden nu in haar gezicht. Daarna gooide hij haar op de grond en ging op haar zitten. Eerst had hij haar behandeld of ze een kind was, vervolgens leek hij zelf ook een kind te worden – een boos kind. ‘Jij ging ons verrassen hè?’ tierde hij. ‘Vuurwerk afsteken! Boem! Boem!’ Zo hard was zijn stem dat het lange, gitzwarte haar van de vrouw, dat nu waaivormig om haar hoofd lag uitgespreid, erdoor in beweging werd gebracht. Ze keek hem met wijd geopende ogen aan, maar reageerde niet.

‘Ze hing helemaal vol met knalbonbons!’ raasde Will verder. ‘Ik kan ze jullie niet laten zien. Heb ze daar’ – een gebaar in de richting van de huizen – ‘laten liggen. Maar wat gebeurde er? Ze gingen niet af, die krenge! Een foutje! Heel jammer!’

Opnieuw bracht hij zijn gezicht vlak bij dat van de vrouw. ‘Jij had zin om in stukjes uit elkaar te vliegen hè?! Regelrecht naar Allah! En dan zoveel mogelijk van ons meenemen! Kunnen wij ook eens met Hem kennismaken! Zien dat wij christenhonden ons helemaal vergissen! Zal ik jou eens laten zien wat er tevoorschijn was gekomen als het was gelukt?’

Het volgende ogenblik was hij al bezig haar lichaam open te snijden, zijn armen zakelijk bewegend, alsof hij een elektrisch apparaat of een meubelstuk uit zijn verpakking haalde. Alleen zijn nog altijd verwrongen gezicht leek te schrikken van wat hij deed. Voor iemand hem kon tegenhouden had hij de ingewanden van de vrouw tevoorschijn getrokken. ‘Kijk dan!’ schreeuwde hij. ‘De weg naar de hemel!’

Alsof de tijd doodmoe werd van alles wat hij in zichzelf

moest toelaten om zijn bestaan voort te zetten, leek hij bijna tot stilstand te komen. John had de gelegenheid om de open-gemaakte vrouw lang te bekijken en zelfs om het geziene, in gedachten, te becommentariëren. Zo anders dan ik altijd had gedacht. Lichtroze als de binnenkant van een schelp. En toen, zich er vluchtig over verbazend dat er niets veranderde, dat hij de kans kreeg om nog meer te denken: het is alsof ze er niets van voelt, alleen verbaasd is. En toen: ze bewegen, ze *leven*, als een vreemd wezen dat in haar groeide, waar hij haar van wil bevrijden.

Op dat moment hernam de tijd opeens zijn normale snelheid. Een soldaat sleurde Will van de vrouw af en de vrouw, nu met een verkramppt gezicht, ging half overeind zitten en probeerde alles terug te stoppen in haar buik, zichzelf weer netjes in elkaar te zetten. John merkte dat hij zich vlug verplaatste, eerst op het tafereel af, vervolgens weer achteruit, er verder vanaf. Will gaf de soldaat die hem bij de vrouw had weggetrokken zo'n harde klap dat hij omviel. Vrijwel tegelijk sprongen twee, drie soldaten van achteren boven op hem, waardoor hij zelf ten val kwam en bijna helemaal door soldatenlichamen aan het gezicht werd onttrokken. De vrouw kroop, één arm tegen haar buik gedrukt, naar de rand van het plein. John rende achter haar aan, maar werd tegengehouden door weer een andere soldaat.

'Wat loop jij nou debiel te janken!' schreeuwde de soldaat.

'Ik jank helemaal niet!' brulde John terug. Maar toen hij zijn gezicht betastte werden zijn vingers nat.

Hij wrong zich langs de soldaat, maar nu zag hij de vrouw nergens meer. Had ze zonder dat iemand haar tegenhield het plein weten te verlaten en was ze tussen de huizen verdwenen? Of bracht iemand haar al naar een ziekenhuis? Niemand

kon hem iets over haar vertellen wat hij zelf niet had waargenomen. Hoeveel soldaten hadden gezien wat Will met haar had gedaan? Misschien wel twintig, misschien nog veel meer. Maar niet één die wist wat er daarna met haar was gebeurd. Hij zou er nooit achter komen.

De daaropvolgende weken herhaalden de gebeurtenissen op het plein zich telkens in zijn hoofd, wanneer de buitenwereld niet al zijn aandacht opeiste. In plaats van te verdwijnen in het verleden, leken ze zich te ontwikkelen tot de kern van zijn bestaan, de glanzende, roze kern waar al het andere omheen draaide. Maar toen de weken maanden werden, bleken ze toch te vervagen – en later zou een andere vrouw, van wie hij nóóit de ingewanden zou zien, de koningin van Johns leven worden.

2.

Het hoofdgebouw van de universiteit, met de weidse aula en de grootste, theaterachtige collegezalen erin, zag er aan de voorkant uit als een Griekse tempel. Een tientallen meters brede trap, die altijd wit bleef, hoeveel vuile voeten er dagelijks ook gebruik van maakten, leidde naar een bordes waarop een lange rij Dorische zuilen had wortel geschoten. Op het fries van de tempel was geen mythologische voorstelling te zien, geen oorlog, geen zegevierend leger, maar de zegevierende wetenschap, bezig met haar lange veldtocht door de geschiedenis: als je blik van rechts naar links over het fries ging, trokken in chronologische volgorde de grote geleerden die de mensheid had voortgebracht aan je voorbij. Helemaal rechts zag je Aristoteles en Archimedes, ongeveer in het mid-

den ontdekte je Copernicus en Newton, en links Einstein en Planck.

Voor het hoofdgebouw lag een plein in de vorm van een reusachtige acht, opgevuld met terracottakleurige, kleine klinkers en omzoomd door lage bankjes. Rechts van het plein, en ervan gescheiden door een altijd kortgeschoren gazon, stonden de studentenhuizen, en links, achter vier rijen platanen, begon de doolhof: hoge heggen die de wind dwongen om te gaan liggen en waartussen je kon ronddwalen over smalle kiezelpaadjes tot je de boom der kennis had gevonden – geen appelboom, maar een statige rode beuk.

Altijd met hetzelfde vage, lichte gevoel van verbazing had John geaccepteerd wat hem overkwam: eerst de heerschappij van zijn moeder, een hoge toren van warm vrouwenvlees die zich koesterend over hem heen boog, en daarna, in dezelfde ononderbroken stroom van aanvaarding, zijn kindertijd, middelbare school, eerste studie jaren, de oorlog – en nu zijn leven aan deze modeluniversiteit waarmee de regering hem beloonde voor zijn inspanningen als soldaat. De wijze waarop hij zijn bestaan onderging zou je kunnen vergelijken met de manier waarop iemand die niet echt muzikaal is, maar die wel een hevige liefde koestert voor muziek, luistert naar een ingewikkelde symfonie. Elk deel verraste hem en toch voelde hij dat er een verborgen samenhang was – dat de delen een geheel vormden. Maar waaruit die samenhang dan bestond, kon hij niet verwoorden. Integendeel: zodra hij dat probeerde, losten zijn gedachten op in een soort mist. Sommige mensen zouden zich daaraan hebben geërgerd, John niet. In plaats daarvan glimlachte hij, alsof iemand een geslaagde grap met hem had uitgehaald, en hij begon over iets anders na te denken.